

In memoriam

Olga Maruševski (1922. – 2008.)

Opraštamo se od Olge Maruševski, znanstvenice kojoj dugujemo mnoge spoznaje o našoj kulturnoj prošlosti i kolegice koja se zalagala da se ostvarene vrijednosti ne zanemare nego da zažive u sadašnjosti i budućnosti. U hrvatsku povijest umjetnosti ona je s najvećom odlučnošću, kao gotovo nitko prije nje, unijela problematiku historicizma i »utemeljiteljskog razdoblja«, odnosno bez predrasuda se posvetila istraživanju i valorizaciji graditeljstva i umjetnosti druge polovine devetnaestoga stoljeća i stvaralaštva na prijelazu u dvadeseto.

Rođena u uglednoj građanskoj obitelji Tanhofer, koja je već u svojim genima nosila složen nacionalni konglomerat i visoku razinu srednjoeuropske civilizacije, Olga nipošto nije imala lagan život niti se otrpve mogla posvetiti željenoj vokaciji, to jest proučavanju kulturne prošlosti. Koliko god bila obilježena nasljeđem austrougarskog vremena, ona prema obiteljskoj prošlosti nije nje govala samo kult nostalgije nego je razvila

slobodan i čak samopodrugljiv odnos, no ne zaboravljajući vrijednosti što ih je baštinila, čuvajući zahvalnost za znanja i pobude što ih je u roditeljskom domu dobila.

U prvim godinama poslije Drugoga svjetskog rata ona se s naporom probijala do boljih radnih mogućnosti, izmijenivši više neadekvatnih zaposlenja. S određenim zakašnjenjem je i diplomirala povijest umjetnosti i kulture, a razmjerno sporo je sticala magisterij i doktorat. Najveći dio radnog vijeka provela je u Leksikografskom zavodu, gdje je razvila skrupuloznost i preciznost u obradi podataka, ali i znatno proširila svoje faktografske temelje. Pozitivistička pouzdanost i težnja za jasnoćom i točnošću izraza ostat će zauvijek njezina svojstva i vrline.

U stručnu publicistiku i javni život ući će tek u zreloj dobi, najodređenije nakon obrane magisterija 1965. godine. Tema magistarskog rada o Društvu umjetnosti (1868.–1879.) obilježiti će mnoge faze i njezinih budućih istraživanja, a

problematika doktorata »Iso Kršnjavi, njegovo kulturološko i povijesno značenje« postat će okosnicom cjeloživotnog, dosmrtnog bavljenja, jer će liku najznačajnijega kulturno-umjetničkog promotora naše sredine s vremenom posvetiti desetke studija. Općenito je Olgu Maruševski karakterizirala potreba trajnog preciziranja i dopunjavanja, ispravljanja i obogaćivanja nakupljene građe – uvijek s ambicijom produbljivanja i nikad sa zadovoljavajućom definitivnošću.

Iza Olge Maruševski ostaje nekoliko značajnih, temeljnih knjiga i veliki broj znanstvenih priloga i popularnih članaka u raznim publikacijama. U reprezentativnoj Matičinoj ediciji izašao je 2006. godine opsežan svezak naslovljen »Iz zagrebačke spomeničke baštine«, u kojemu su okupljene njezine najvažnije atributivno-interpretativne studije o ambijentima i arhitektima našega glavnog grada, o urbanizmu i oblikovanju ulica i trgova, o bitnim urbanim točkama i svojevrsnim simbolima, kao što su Katedrala i Sabornica, Školski forum i Umjetnički paviljon, a naročita je pažnja posvećena formiranju Harmice, Manduševca, Jelačić placu, središnjega gradskog prostora i mjesta iznimnoga povijesnog značenja i zračenja.

U podmakloj životnoj dobi i u uvjetima teškog bolovanja priredila je novo i cjelovitije izdanje svoje disertacije »Iso Kršnjavi kao graditelj. Obnova i izgradnja obrazovnih, kulturnih i umjetničkih objekata u Hrvatskoj«, te je time zaokružila profil osobnosti koja ju je očigledno najviše zaokupljala i, na svoj način, fascinirala. Pretežnom zaslugom Olge Maruševski i naša je povijesnoumjetnička znanost, ali i čitava kulturna javnost, došla postupno do sve objektivnije spoznaje o djelovanju toga iznimno zaslužnog čovjeka, darovitog slikara i osnivača povijesnoumjetničkog studija, relevantnog pisca i nemimolaznog prevoditelja. No sve je to ostajalo u sjeni njegova kontroverznoga političkog angažmana kao saborskog zastupnika mađaronske Narodne

stranke, posebno kao kratkotrajnog predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu. Ali upravo zahvaljujući njegovoj kompromisnoj i naizgled ulagivačkoj političkoj ulozi, došlo je u Zagrebu do upravo prevratnih akcija, te njegovoj fazi nagodbene politike moramo zahvaliti što je došlo do osnivanja većine nacionalnih institucija i do izgradnje nebrojenih značajnih objekata i do ključnog stimuliranja domaćega likovnoumjetničkog djelovanja.

Koliko god se kolegica Maruševski radno usko vezala uz Kršnjavijeva nastojanja, njezin opus nipošto ne ostaje jedino na njegovu tragu, nego je iz te središnje teme radikalno kretala u raznim smjerovima, povremeno čak intervenirajući u aktualnim diskusijama i prijedporima. Svoje dragocjene arhivske spoznaje znala je i polemički živo primijeniti u novom kontekstu.

Opraštajući se od nje u ime Instituta za povijest umjetnosti ali i u svoje osobno ime, nećemo zaboraviti njezin udio u našim publikacijama i njezine priloge u našim izložbenim i radnim projektima (Sveti trag, Mir i dobro, Topografija Križevaca), a pogotovo ne i njezin povremeni mentorski rad s mlađim suradnicima. Neće biti slučajno, nego baš indikativno, što je bila apostrofirana i prvim dodijeljenim priznanjem za životno djelo Društva povjesničara umjetnosti, nagradom imena Radovana Ivančevića.

Posljednjim napisanim tekstom, emotivnim lirskim zapisom o djetinjstvu u rodnoj Popovači Olga Maruševski je sama idealno zatvorila svoj životni krug i dostojanstveno se oprostila sa svijetom, sa sredinom kojoj je poklonila dobar dio svojega znanja i radne energije. Na posljednjem putu pratit će je naš nezaborav i zahvalnost.

Tonko Maroević

(Govor na posljednjem ispraćaju 4. prosinca 2008.)